

І РОЗДІЛ ІСТОРІЯ ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦТВА, АРХЕОЛОГІЯ, КРАЄЗНАВСТВО ТА ЕТНОГРАФІЯ

В.Ю.МУРЗІН, В.Г. ШЛАЙФЕР

ПРО ОДИН З ЕКСПОНАТІВ МУЗЕЮ ЗБРОЇ У М. ЗАПОРІЖЖІ

Як відомо багатьом фахівцям та любителям старожитностей, у Музеї зброї, що існує при магазині зброї “Діана” у м. Запоріжжі, зберігається чимало унікальних експонатів різних епох. До їхнього числа, безумовно, належить й та знахідка, про яку йдеться у публікації.

Це залізний масивний однолезвовий бойовий ніж або короткий меч, що викутий разом з руків'ям. Його загальна довжина (закінчення леза втрачене) 42 см, найбільша ширина леза – 3,8 см, довжина руків'я – 13,2 см. Меч має шаблеподібну форму - спинка леза увігнута, з боку леза – вигнута. На руків'ї є три отвори, за допомогою яких до нього приєднувалися дерев'яні або кістяні накладки. Біля основи руків'я вироб прикрашає досить широка (близько 2,4 см) обойма з тонкого листового золота (Рис. 1).

За словами особи, що продала цю знахідку музею, вона походить з території Таманського півострова. Не викликає сумніву, що цей ніж або меч датується скіфською добою, коли на цій території мешкали синдо-меотські племена, які зазнали сильного впливу скіфської культури.

Подібно до скіфів, у ближньому бою вони найчастіше використовували дволезвові мечі характерної форми, які відомі під назвою “акінак”.

Проте дуже рідко серед скіфських старожитностей трапляються й мечі з одним лезом. Нам їх відомо лише 9 екземплярів.

Зокрема це меч з поховання № 1 біля с. Миколаївка Одеської області, погано збережені мечі з урочища Круглик у с. Федірівка та з кургану № 487 поблизу Златополя. Датуються вони досить пізнім періодом – IV – III ст. до н.е.

Відомий знавець скіфської зброї А.І.Мілюкова дійшла до висновку, що вони з'являються у Скіфії під впливом чи то грецького однолезвового меча - махайри, чи то фракійських однолезвових ножів середини IV ст. до н.е.

Проте для нашого випадку найбільш цікавою є знахідка мечів того типу, що розглядається, з менш віддаленої від Тамані території, а саме із району Подоння. Це два залізних однолезвових меча (довжиною близько 50 та 70 см) з кургану №25 Сладковського могильника, що датуються V ст. до н.е.

Зважаючи на їхню більш ранню порівняно зі скіфськими екземплярами дату, В.Є. Максименко небезпідставно вважає, що поява таких мечів на Дону пов'язана із впливом Кавказу, де масивні однолезвові мисливсько-бойві ножі були поширені з ранньоскіфського часу.

На території Північного Кавказу виявлені і однолезвові мечі, зокрема у похованнях Ханкальського могильника, та у Луговому могильнику, появу яких В.Б.Виноградов, услід за А.І.Мілюковою, пояснює впливом форми грецької махайри. Таким чином, питання про походження однолезвових мечів, що походять з “варварських” пам'яток Східної Європи залишається ще досить дискусійною.

Дуже цікавим є та обставина, що мечі зі Сладковського могильника на Дону, котрі згадувалися вище, були знайдені поблизу величезної кількості кісток тварин – залишків заупокійної їжі. Це, на думку В.Є.Максименка, дозволяє допустити їх ритуальне призначення.

Сакральні ножі виготовлені з реліктового матеріалу – бронзи, подекуди знаходять у пам'ятках скіфського часу на території українського Лісостепу та Середнього Дону. Найбільш відомими з них є дві пари бронзових ножів з кургану Реп'яховата Могила, що на Черкащині, довжиною по 43 та 36 см.

Дійсно, для ритуальних цілей могли використовуватися й мисливсько-бойові

однолезвові мечі та ножі. Щодо нашого екземпляру, то його високий статус підкреслює золота обойма на руків'ї. Але питання щодо використання подібних виробів все ще потребує подальшого вивчення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

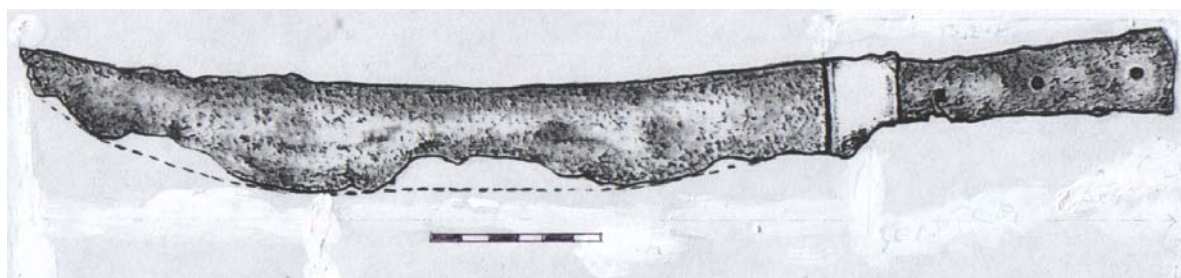
1. Мелюкова А.И. Поселение и могильник скифского времени у с. Николаевка.- М., 1975.- С. 177, 254, рис. 56,9.
2. Мелюкова А.И. Вооружение скифов.- САИ.- Вып. Д1-4.- М., 1954.- Табл. 19, 9,11; Петренко В.Г. Правобережье Среднего Поднепровья в V – III вв. до н.э.- САИ- Вып. Д1-4.- С.44, табл. 33, 19.
3. Мелюкова А.И. Вооружение скифов.- С. 59; Мелюкова А.И. Скифия и фракийский мир.- М., 1979.- С-199-200.
4. Максименко В.Е. Савроматы и сарматы на Нижнем Дону.- Ростов-на-Дону, 1983.- С.104-105, рис. 63, 6.
5. Максименко В.Е. Вказана праця.- С.105.
6. Виноградов В.Б. Центральный и Северо-Восточный Кавказ в скифское время.- Грозный, 1972.- С.230.
7. Виноградов В.Б. Вказана праця.- С.. 110-111.
8. Максименко В.Е. Вказана праця.- С.105.
9. Ильинская В.А., Мозолевский Б.Н. Тереножкин А.А. Курганы VI в. до н.э. у с. Матусов // Скифия и Кавказ.- К., 1980.- С. 49-51, рис.22-23.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

САИ – Свод археологических источников.

СПИСОК РИСУНКІВ

Рис. 1. Меч із колекції Музею зброї.

І.І.ЛИМАН

КУЛЬТ ПОКРОВИ І ТЕНДЕНЦІЇ В ІМЕНУВАННІ ХРАМІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ (1734-1837 РР.)

Дослідження назв релігійних споруд є надзвичайно важливою складовою вивчення церковної історії того чи іншого регіону. Адже в іменуванні храмів відбивається специфіка ментальності населення, його світоглядні імперативи. Тож для більш повного відтворення картини релігійного життя південноукраїнського краю часів запорозького козацтва і перетворення регіону на рядову складову Російської імперії є необхідним простеження тенденцій в іменуванні храмових споруд, що і є метою цієї розвідки. Остання набуває ще більшої актуальності з огляду на те, що відповідна проблематика лише пунктиром намічалась у попередній історіографії, і єдиним виключенням, спробою більш глибокого дослідження можна вважати лише статтю С. Плохія [1].